

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ КРИВОРІЗЬКИЙ
ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет психолого-педагогічний
Кафедра соціальної педагогіки та соціальної роботи

«Допущено до захисту»
Завідувач кафедри

Реєстраційний № _____
« ____ » _____ 2023р.

(підпис) (прізвище, ініціали)
« ____ » _____ 2023р.

**ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ ЯКОСТЕЙ
СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА В РОБОТІ З МОЛОДДЮ**

Кваліфікаційна робота студентки
групи ЗСПм-22
ступінь вищої освіти магістр
спеціальності 011 Освітні,
педагогічні науки
Дубової Ірини Анатоліївни

Керівник кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри соціальної педагогіки та
соціальної роботи
Шимко Ія Миколаївна

Оцінка:
Національна шкала _____
Шкала ECTS _____ Кількість балів _____
Голова ЕК _____

(підпис) (прізвище, ініціали)
Члени ЕК _____
(підпис) (прізвище, ініціали)

(підпис) (прізвище, ініціали)

(підпис) (прізвище, ініціали)

(підпис) (прізвище, ініціали)

Кривий Ріг-2023

ЗАПЕВНЕННЯ

Я, Дубова Ірина Анатоліївна, розумію і підтримую політику Криворізького державного педагогічного університету з академічної доброчесності. Запевняю, що ця кваліфікаційна робота виконана самостійно, не містить академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації. Я не надавав(ла) і не одержував(ла) недозволену допомогу під час підготовки цієї роботи. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають покликання на відповідне джерело. Із чинним Положенням про запобігання та виявлення академічного плагіату в роботах здобувачів вищої освіти Криворізького державного педагогічного університету ознайомлений(а). Чітко усвідомлюю, що в разі виявлення у кваліфікаційній роботі порушення академічної доброчесності робота не допускається до захисту або оцінюється незадовільно.

(підпис)

Роботу виконано на кафедрі соціальної педагогіки і соціальної роботи Криворізького державного педагогічного університету, Міністерство освіти і науки України.

Захист кваліфікаційного роботи відбудеться « 9 » грудня 2023 року о годині на засіданні екзаменаційної комісії з атестації здобувачів вищої освіти зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки, освітньо-професійної програми «Соціально-педагогічна робота з дітьми та молоддю».

Адреса: навчальний корпус № 4 Криворізького державного педагогічного університету, Дніпропетровська обл., м. Кривий Ріг, вул. Героїв АТО, буд. 79А.

Науковий керівник: Шимко Ія Миколаївна

кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри соціальної педагогіки і
соціальної роботи Криворізького державного
педагогічного університету

Рецензент: Василюк Тамара Григорівна

кандидат педагогічних наук, доцент
в.о. завідувача кафедри соціальної педагогіки і
соціальної роботи Криворізького державного
педагогічного університету

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. У роботі вказано наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, зазначено експериментальну базу, особистий внесок і результати апробації кваліфікаційного дослідження.

Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ ЯКОСТЕЙ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА В РОБОТІ З МОЛОДДЮ.....	8
1.1 Нормативно правове забезпечення соціального педагога в роботі з молоддю.....	8
1.2 Фахова підготовка соціального педагога в роботі з молоддю.....	11
1.3 Формування комунікативних якостей соціального педагога з сучасною молоддю	17
Висновок до розділу першого	20
РОЗДІЛ II.МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ ЯКОСТЕЙ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА.....	22
2.1 Соціально – педагогічний портрет сучасної молоді	22
2.2 Програма формування комунікативних якостей соціального педагога.....	26
Висновок до розділу другого.....	34
РОЗДІЛ III. ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ СФОРМОВАНOSTI КОМУНІКАТИВНИХ ЯКОСТЕЙ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА.....	36
3.1 Аналіз впровадження програми комунікативних якостей соціального педагога.....	36
3.2 Методичні рекомендації.....	39
Висновок до розділу третього.....	41
ВИСНОВКИ.....	43
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	45

ВСТУП

Актуальність. Процес спілкування можна схарактеризувати як багатогранний процес, котрий вивчався, вивчається дисциплінами різного спрямування.

Феномен спілкування та його концептуальні основи лежать у працях М. Боришевського, М. Корольчука, Л. Бурлачука, Ю. Трофімова, вчені процес спілкування розглядають як базову умову під час соціалізації людини, її розвитку, соціалізації, індивідуалізації.

Підготовка соціального педагога не має зводитись тільки до механічності передачі та набуття знань, вона має включати розвинення емоційної сфери, формувати позитивне ставлення до оточуючого світу.

Так, А. Капська доводить, що компетентність під час спілкування є базовим компонентом та критерієм високої та професійної підготовки соціального педагога. На думку дослідниці професійне спілкування є основним інструментарієм, методом та змістом діяльності соціального педагога. Він коригує та регулює дії з окремими людьми, різними інституціями, групами. Саме тому на перший план виходить важливість дослідження умов формування комунікативних навичок соціального педагога.

Вивчення проблеми комунікативних навичок соціального педагога відображаються у працях таких науковців: Г. Андрєєвої, І. Зязюна, Л. Петровської, С. Максименко, Б. Паригіна.

С. Максименко вважає, що комунікативна компетентність поєднує у собі вміння взаємодіяти з оточуючим світом так, щоб у рамках соціального статусу та власних здібностей успішно функціонувати в ньому.

Отпираючись на думку Н. Яковлевої, ми погоджуємось, що комунікативна компетентність є інтегративною якістю особистості, котра передбачає володіння невербальними та вербальними засобами спілкування та ситуаційну адаптативність.

Комунікативну компетентність розглядають, як досить складну інтегровану якість особистості, котра опосередковує професійну та

педагогічну діяльність, що спрямована на підтримку, налагодження, розвиток дієвого спілкування з учасниками соціального процесу.

Комунікативна компетентність показує майбутньому соціальному педагогу необхідний базис сформованості досвіду міжособистісної взаємодії.

Комунікативні уміння мають вирішальну роль під час професійної діяльності соціального педагога, і варто з'ясувати їх сутність та характеристику, дослідити ефективні механізми які впливають саме на формування комунікативних умінь соціального педагога.

Вище окреслені аспекти були покладені в основу кваліфікаційної роботи, та визначили актуальність теми: **«Формування комунікативних якостей соціального педагога в роботі з молоддю».**

Мета дослідження: теоретичне обґрунтування та впровадження програми формування комунікативних навичок соціального педагога в роботі з молоддю.

Завдання:

1. Визначити нормативно правове забезпечення соціального педагога в роботі з молоддю.
2. Дослідити та описати фахову підготовку соціального педагога та особливості формування комунікативних якостей соціального педагога з сучасною молоддю.
3. Надати соціально – педагогічний портрет сучасної молоді.
4. Розробити програму формування комунікативних якостей соціального педагога.
5. Обґрунтувати результати впровадження програми комунікативних якостей та надати методичні рекомендації.

Об'єктом дослідження є процес формування комунікативних якостей соціального педагога в роботі з молоддю.

Предметом дослідження є програма формування комунікативних якостей соціального педагога в роботі з молоддю.

Гіпотеза – формування комунікативних якостей соціального педагога в роботі з молоддю буде ефективна за умови:

- врахування нормативного забезпечення в роботі соціального педагога з молоддю;
- врахування фахової підготовки соціального педагога;
- правильного розуміння соціально-психологічного портрету сучасної молоді;
- розроблення програми щодо формування комунікативних якостей соціального педагога в роботі з молоддю та надання методичних рекомендацій.

Методи дослідження. Теоретичні (узагальнення, аналіз, систематизація, порівняння, зіставлення поглядів).

Емпіричні (моніторинг, статистична обробка даних).

Апробація результатів: Дубова І. А., Шимко І. М. Актуальні проблеми соціальної педагогіки та соціальної роботи : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. м. Умань. 12 жовт. 2023 р. МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини Рівненський держ. гуманіт. ун-т [та ін.] ; [ред. кол.: Коляда Н. Кравченко О., Албул І. [та ін.]. - Умань : Візаві, 2023. - 328 с. С. 83.

Практичне значення роботи. Результати, що отримані нами можуть використовуватись у професійній діяльності соціальних педагогів в системі освіти, запропоновані методичні рекомендації можуть бути використані керівниками означених установ задля організації та проведення підвищення кваліфікації фахівців, а також спеціалістів освітньої та соціально-педагогічної галузі задля самоосвіти.

Структура роботи Дослідження складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (69).

РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ ЯКОСТЕЙ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА В РОБОТІ З МОЛОДДЮ

1.1. Нормативно правове забезпечення соціального педагога в роботі з молоддю

Права людини є комплексом непорушних та природніх юридичних свобод та можливостей кожної людини, які обумовлені фактом існування особистості у сучасному суспільстві. Право є засобом, який забезпечує свободи людини, засобом обмеження протиправних діянь.

Встановлені обмеження та заборони мають бути доцільними з точки зору гарантій свободи, а як результат, вони мають бути справедливими.

Прийнята у 1996 році Конституція України гарантує права та свободи громадян, перейдемо до її опису:

- Ст. 21 має за мету проголошення рівності абсолютно всіх людей.
- Ст. 23 дає інформацію щодо того, що права та свободи людини ніхто не може порушити.
- Ст. 24 пояснює те, що кожен громадянин має однакові права і свободи, що визначено конституційно та є рівними перед законом.
- Ст. 46 гарантує права людей на соціальний захист.

Основами соціальної роботи займались такі вітчизняні вчені, як: О. Безпалько, І. Зверєва, С. Харченко, вони достатньо глибоко розглядають питання соціальної роботи в Україні, проте юридичне спрямування соціального захисту громадян, як проблема майже не розглядається. [3]

Соціальна робота та її правові основи керуються нормативно-правовим інструментарієм. Даний інструментарій є орієнтиром для соціальних педагогів.

Законодавчу та нормативно-правову основи соціальної роботи в нашій країні визначають правові документи, котрі умовно можна зобразити наступним чином (рис. 1.1).

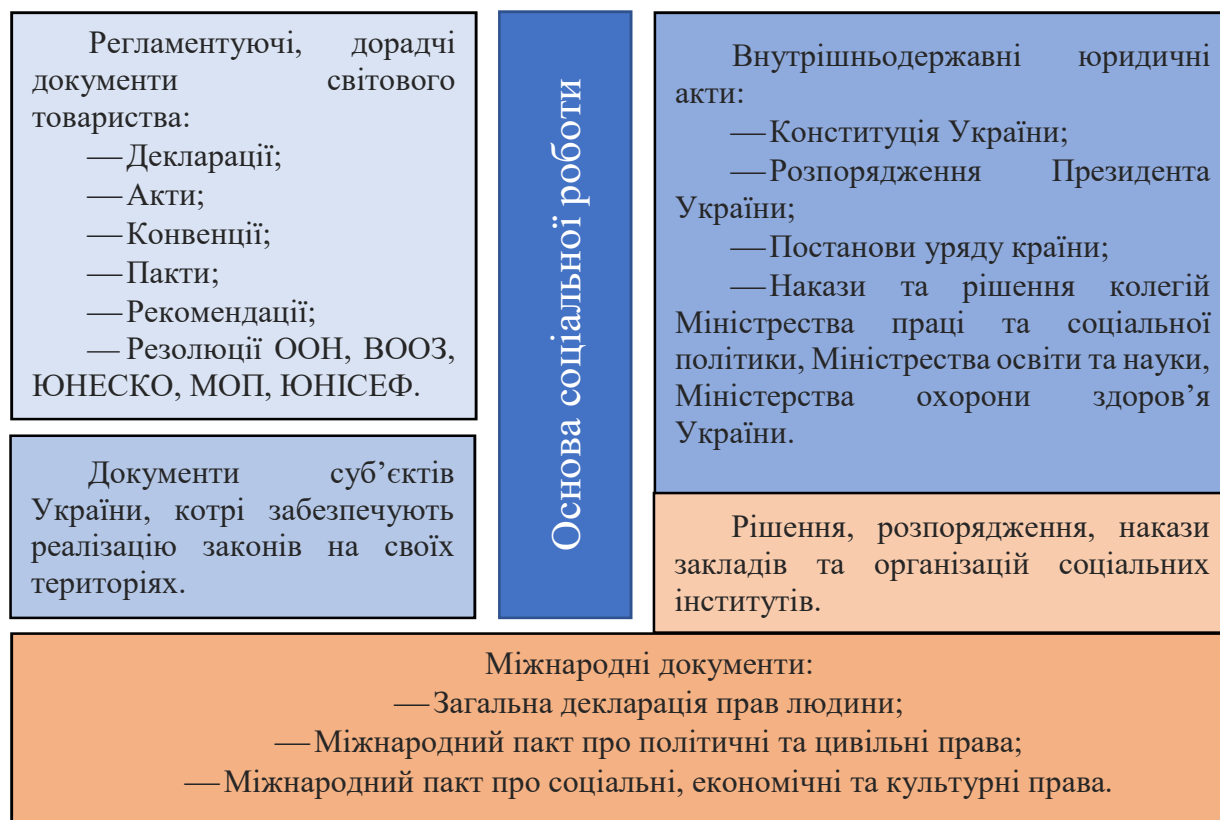

Рисунок 1.1. Нормативно- правова та законодавча основа соціальної роботи в Україні

Джерело: [розроблено автором]

Перейдемо до розгляду нормативно - правового забезпечення у діяльності соціального педагога.

У професійній діяльності соціальний педагог керується наступними нормативними документами відносно соціального захисту дитини та охорони дитинства:

- Закон України «Про охорону дитинства»; [52]
- Національна програма «Діти України». [51]

Першочерговим завданням в роботі соціального педагога виступає соціальний захист, який передбачає здійснення певного контролю за умовами життєдіяльності дітей, а також захисту їх інтересів та прав. Дана діяльність

соціального педагога регламентована наступними нормативними документами, а саме Законами України (табл. 1.1.).

Таблиця 1.1.

Забезпечення нормативно-правовими документами соціального педагога

Назва Закону	Джерело
«Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування»	https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2342-15#Text
«Про соціальну роботу з дітьми та молоддю»	https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2558-14#Text
«Про освіту»	https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text
«Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні»	https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12#Text
«Про Загальнодержавну програму «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини»	https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1065-17#Text
«Про попередження насильства в сім'ї».	https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2789-14#Text

Джерело: [розроблено автором]

Одним з основних нормативно-правових документів у діяльності соціального педагога є Закон України «Про соціальну роботу з дітьми та молоддю». Саме даний законопроект окреслює форми та принципи роботи з

даними соціальними групами, тут простежуються специфічні для соціального педагога поняття, які є видами соціальної роботи, а саме: супровід, обслуговування, реабілітація, профілактика, соціальне інспектування. (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2558-14#Text>)

Згідно вищеописаного закону, соціальний педагог виконує наступні види соціальної роботи: [53]

— соціальний супровід – спрямована діяльність на здійснення соціальної опіки, патронажу та допомоги соціально незахищеним категоріям дітей;

— соціальне обслуговування – діяльність соціального педагога котра спрямована на задоволення потреб, котрі можуть виникати під час процесу життєдіяльності;

— соціальна реабілітація – робота, яка спрямовується на відновлення психічного, морального, фізичного стану дітей, соціальних функцій;

— соціальна профілактика – ціленаправлена діяльність, яка спрямована на недопущення протиправної, аморальної, асоціальної поведінки, виявлення негативного впливу на здоров'я та життя дитини;

— соціальне інспектування – комплекс заходів, які спрямовані на здійснення аналізу, нагляду, контролю за роботою соціальних проектів та програм.

Отже, законодавство України формує своєрідну основу соціальної роботи, де створює необхідні правові умови задля якісного регулювання всієї системи соціального захисту, забезпечує правовий статус.

1.2. Фахова підготовка соціального педагога в роботі з молоддю

Проблема професійної підготовки соціальних педагогів розглядалась згідно напрямків такими вітчизняними науковцями: [40]

— М. Євтух розглядав управління якістю соціальної освіти;

— Л. Міщик описував педагогічний, психологічний, управлінський аспекти професійної підготовки соціального педагога;

— І. Ковчина розглядала процес підготовки соціального педагога до основ соціально-правового захисту людини.

Л. Міщик одна з перших хто розглянула професійну підготовку соціального педагога, яка зорієнтована на моделюванні навчання.

Вчена В. Поліщук, під час дослідження проблеми фахової підготовки соціального педагога, довела дієвість та важливість включення до практики закладів вищої освіти технології особистісного та професійного формування соціального педагога. Пропонуємо розглянути складові: [48]

- інформаційне, контекстне навчання;
- педагогічна комунікація;
- кредитно-модульне навчання;
- технології, котрі вимагають використовувати власний досвід;
- дієве поєднання практичного та теоретичного компоненту професійної підготовки;

— залучення майбутніх соціальних педагогів до науково-дослідної та практичної соціально-педагогічної діяльності.

С. Харченко виокремлює основні стратегії та напрями фахової підготовки фахівця соціальної сфери, тобто до загальної мети фахової підготовки соціального педагога можна віднести: [62]

- формування у майбутніх соціальних педагогів спрямованості на робочий процес;
- отримання необхідних соціальних та педагогічних знань;
- оволодіння педагогічними вміннями;
- формування важливих якостей: соціальної активності, демократизму, емпатії.

Фахова підготовка соціальних педагогів відображається у проекті, що має назву «Стратегія реформування освіти в Україні». [29]

Опираючись на даний проект, до головного завдання вищої освіти соціального педагога відноситься:

- забезпечення професійної, наукової, практичної підготовки майбутніх фахівців;
- набуття освітнього рівня опираючись на інтереси та здібності майбутніх соціальних педагогів;
- формування конкурентоспроможної державної системи вищої освіти.

Існують концептуальні підходи які окреслюють професійну підготовку майбутніх соціальних педагогів:

- особистісний;
- соціально-педагогічний;
- соціокультурний;
- діяльнісний;
- системний;
- технологічний;
- компетентнісний.

Стандартом фахової передвищої освіти передбачено зміст професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів у ВНЗ України відповідно галузі знань 23 «Соціальна робота» та спеціальності 231 «Соціальна робота». Стандарт є нормативним документом, котрий структурує зміст освіти, цілі підготовки майбутнього фахівця соціальної роботи та спеціальні компетентності.

Також, під час здобуття фахової освіти соціальний педагог здобуває спеціалізовані компетентності: [28]

- знання та розуміння значення та видів соціальної роботи та її напрямків;
- здатність до прогностичної діяльності;
- знання та розуміння нормативно-правової бази соціальної роботи;

- здатність аналізувати соціально-психологічні явища, процеси розвитку і соціалізації людини;
- можливість виявляти потреби вразливих категорій;
- розуміння функціонування загальної системи соціального захисту;
- застосовування сучасних методів під час соціальної роботи;
- профілактика соціальних проблем та розробка програм корекції;
- врахування вікових, індивідуальних потреб, відмінностей громадян;
- дотримання етичних стандартів та принципів соціальної роботи.

Проаналізувавши Стандарт ми визначили, що однією з ключових компетентностей є інтегральна (рис.1.2.).

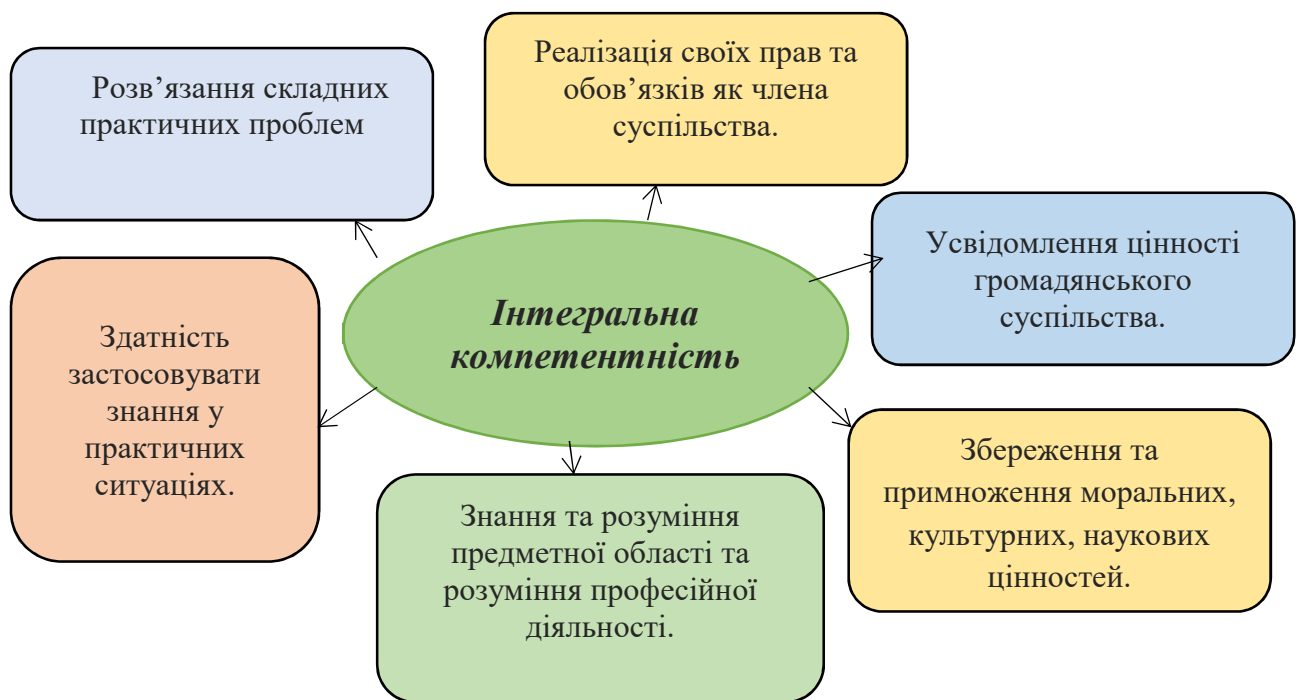

Рисунок 1.2. Складові інтегральної компетентності соціального педагога

Джерело: [розроблено автором]

Таким чином, фахова підготовка майбутніх соціальних педагогів є складним психологічним та соціально-педагогічним явищем, який має адекватно відповідати сучасним суспільним реаліям та потребам, враховуючи комплексність завдань.

Основу формування соціального капіталу людства становить вища професійна освіта, що є частиною сфери освіти. Формування професійних компетентностей і ставлення до майбутньої трудової діяльності особистості як одного з провідних елементів життя відбувається у стінах саме закладів вищої освіти. Отже, держава та суспільство зацікавлені в розвитку системи вищої освіти як пріоритетної сфери діяльності, соціального інституту й ефективного виконавця соціального замовлення. [32]

Важливість підготовки соціальних педагогів до роботи з молоддю зумовлюється: підвищенням уваги суспільства до молоді, яка є соціальним суб'єктом; зростання ролі молоді з точки зору об'єкта навчально-виховного процесу; важливістю профілактики негативних явищ в освітньому середовищі; створенням сприятливих умов задля набуття молоддю позитивного соціального досвіду; формування здатності до саморозвитку та соціальної самореалізації.

Розглянемо умови, що впливають на підготовку соціальних педагогів до соціально-педагогічної роботи (рис.1.3.).

Рисунок 1.3. Умови, які впливають на професійну підготовку майбутнього педагога

Джерело :[розроблено автором]

Підготовка майбутніх фахівців до соціальної роботи з молоддю є складним процесом, котрий здійснюється у взаємодії особистості та професії.

Принципи фахової підготовки майбутнього соціального педагога до роботи з молоддю об'єднано нами у три блоки (рис. 1.4.).

Рисунок 1.4. Принципи фахової підготовки майбутніх соціальних педагогів

Джерело :[розроблено автором]

Таким чином, нами схарактеризовано концептуальні засади під час фахової підготовки майбутніх соціальних педагогів та їх діяльності з учнівською молоддю. Ми вважаємо, що комплексне поєднання всіх цих компонентів, являється передумовою ефективної підготовки соціального педагога.

1.3. Формування комунікативних якостей соціального педагога з сучасною молоддю

В сучасних умовах розвитку суспільства відбувається переорієнтація системи пріоритетів та цінностей, все це обумовлено новими суспільними відносинами у сфері освіти та культури.

Нині триває пошук засобів та елементів, котрі сприятимуть ефективній комунікативній діяльності соціального педагога з молоддю.

Тому незаперечним являється твердження про те, що якість соціального життя молоді великою мірою залежить від характеру її спілкування з іншими людьми.

Для соціального педагога процес спілкування є головним інструментом у його професійній діяльності. Саме спілкування вважається найскладнішою зі сфер діяльності у соціально-педагогічній роботі.

Досить часто саме від вміння соціального педагога комунікувати з молоддю залежить результати його роботи.

Проблему комунікативної діяльності соціального педагога з молоддю розглядали наступні вітчизняні науковці: М. Галагузова, І. Зверева, А. Капська, Л. Коваль, Г. Медведєва, Л. Міщик. [22, 28, 37]

Звернемось до думки А. Капської, про те що, важливість соціального педагога який виступає партнером у спілкуванні особливо зросла протягом останніх років. Простежується диференціація проявів комунікативних якостей з ознакою переконливості, достовірності, емпатійності, аргументованості. [27]

Молодь позитивно сприймає висунуті пропозиції, рекомендації та позицію соціального педагога, котра досить виразно простежується під час процесу комунікативної взаємодії.

Саме тому, для підвищення дієвості соціально-педагогічної роботи соціальний педагог повинен досконало володіти професійними компетентностями, та вміти адекватно використовувати їх під час різних ситуацій.

Саме поняття «компетентність», в широкому сенсі, характеризується, як ідеальне знання своєї справи, її сенсу.

Професійна компетентність повинна враховувати особисті якості, які забезпечують в свою чергу функціонування комунікативного процесу.

Комунікативна компетентність складається з наступних здібностей: [40]

- надання соціально-психологічного прогнозу комунікативної ситуації;
- психологічного програмування процесу спілкування, опираючись на комунікативну ситуацію;
- здійснення соціально-психологічного керування процесами спілкування.

Соціальний педагог має мати наступні сформовані комунікативні якості: [48]

- стриманість;
- відкритість;
- урівноваженість;
- повага;
- організаторські уміння і навички;
- доброзичливість;
- оптимізм;
- впевненість у собі, самоконтроль;
- внутрішня енергія;
- справедливість.

Варто зауважити, що під структурою професійної діяльності соціального педагога важливе місце займає стиль спілкування, який відноситься до складових комунікативної компетентності. Схематично можна відобразити комунікативну компетентність, як систему згідно її джерел (рис. 1.5.).

Рисунок 1.5. Джерела комунікативної компетентності

Джерело: [розроблено автором]

Якщо говорити про основні важливі комунікативні вміння соціального педагога, то він має уміти:

- управляти комунікативним процесом;
- формулювати власні думки, використовуючи при цьому мовний етикет;
- володіти невербальною комунікацією;
- використовувати риторичні прийоми та фігури;
- аналізувати кризові ситуації, конфлікти та вирішувати їх;
- розуміти потреби, проблеми людини, її почуття;
- здійснювати психотерапію, знімати стрес.

Отже, ми розглянули досить важливі комунікативні вміння, ключові складові комунікативної компетентності, які має використовувати у власній діяльності соціальний педагог.

Висновки до розділу першого

Основу нормативно-правового забезпечення роботи соціального педагога складають:

- Інструкції, положення, стандарти, регламенти, плани, програми, методики та інші документи;
- Внутрішньодержавні юридичні акти;
- Рішення, розпорядження, накази закладів та організацій соціальних інститутів.

У професійній діяльності соціальний педагог керується наступними нормативними документами відносно соціального захисту дитини та охорони дитинства:

- Конвенція з прав дитини;
- Закон України «Про охорону дитинства»;
- Національна програма «Діти України».

З приводу питання фахової підготовки ми визначили, що її основною метою є:

- формування у майбутніх соціальних педагогів спрямованості та установки на роботу в соціальній галузі;
- набуття потрібних соціально-педагогічних знань, котрі відобразатимуть основні критерії у діяльності соціального педагога;
- оволодіння педагогічними вміннями;
- формування важливих якостей: соціальної активності, демократизму, емпатії.

Професійне становлення соціального педагога відбувається в умовах вищого навчального закладу. З одного боку це навчання, але навчання оволодіння професійною діяльністю.

Фахова підготовка майбутніх соціальних педагогів є складним психологічним та соціально-педагогічним явищем, він має адекватно

відповідати сучасним суспільним реаліям та потребам, враховуючи комплексність завдань.

До основної зі складових, котрі характеризують діяльність соціального педагога відносять комунікативну компетентність. Професійна компетентність соціального педагога характеризується діяльністю спеціаліста, яка включає в себе знання, навички, уміння та правила ведення різних типів комунікації.

Професійна компетентність має включати особисті якості, а також сукупність навичок, умінь, котрі забезпечуватимуть функціонування процесу спілкування з молоддю. При цьому, комунікативна компетентність складається зі здібностей:

- надання соціально-психологічного прогнозу комунікативної ситуації;
- психологічного програмування процесу спілкування, опираючись на комунікативну ситуацію;
- здійснення соціально-психологічного керування процесами спілкування.

РОЗДІЛ II. МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ ЯКОСТЕЙ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА

2.1. Соціально – педагогічний портрет сучасної молоді

Молодь, як соціальна група завжди цікавила соціологів, це пов'язується з тим фактом, що для даної соціальної групи є характерним соціальна мобільність, неоднорідність етнічних і класових складових, а також всі її основні риси і проблеми.

Молодь будь якої соціальної спільноти досить тісно пов'язана з іншими соціальними спільнотами та групами населення і має спільні проблеми.

Важливість питання про соціальні характеристики, орієнтації, вибір та інтереси студентства як соціальної групи пояснюється зміною цінностей сучасного студентського суспільства.

Цінність окресленої соціальної групи для соціологів полягає у наступних причинах:

- студенти відчують на собі зміни в економічному, соціальному та політичному житті;
- ціннісні орієнтації студентської молоді знаходяться у стадії формувань, та існує залежність від різноманітних факторів;
- студентська аудиторія, це покоління, яке займе значне місце у сучасному суспільстві.

Відносно соціального портрета молоді, то великий інтерес до даного питання становили погляди: В. Моторіна, Н. Ніколюкіна, В. Вікторова. [42]

Праці вище згаданих авторів присвячені теоретико-методологічним аспектам саме соціально-психологічного портрета молоді.

Вивчення соціального портрета студента з поміж вітчизняних науковців приділили досить уваги: В. Бех, В. Андрущенко, А. Ярошенко, А. Вишняк, Н. Крохмаль, Н. Чурилов, А. Іванова, Т. Лисовський, М. Карпенко, І. Мартинюк.

Молоде покоління для суспільства на всіх етапах його розвитку є потенційним носієм обличчя, де особливого значення в цьому прогностичному процесі належить саме студентській молоді. Студентська молодь, це майбутня інтелігенція, від якої залежить розвиток освіти, культури, управління, економіки, політики.

Термін «студент» в перекладі з латинської мови, означає «людина, що ретельно працює», або «той, хто опановує знання». Протягом всіх часів це поняття не лише визначало рід занять, а й охопило припущення відносно життєвих планів даної категорії молоді, кола інтересів, їх стилю життя, манери поведінки, матеріального становища. Останнім часом замість терміну «студент» використовують термін «здобувач освіти».[61]

Соціальний портрет сучасного студента складається з переліку психологічних, соціальних, економічних і політичних установок та культурних цінностей, якими студент керується у своїй навчальній та дозвіллевій діяльності.

Зазвичай дані характеристики розвиваються у людини досить в ранньому віці, а самі установки прищеплюються протягом дорослішання та у різних соціальних інститутах.

Становище в родині, суспільстві, цілісність, економічне становище, професійні та творчі принципи є основними під час вибору особистістю власного життєвого шляху.

Інституціями, які впливають на формування соціального іміджу людини відносять: заклади дошкільної освіти, школи, коледжі та університети. Саме в коледжах, університетах навчаються студенти, які здобувають професійні навички та знання які формують відповідних спеціалістів.

Соціальний портрет студента передбачає бачення студента не лише як об'єкта навчально-виховного процесу, але й як активного соціального суб'єкта, який реалізує свою спрямованість через освіту та подальше працевлаштування, бажано у професійній сфері. [42]

Студентство, як зазначалося вище, є особливою соціальною групою, що складається з представників різних соціальних верств суспільства і

характеризується специфічними умовами праці, життя і побуту, особливою соціальною психологією і поведінкою.

У порівнянні з іншими молодіжними групами, студенти мають своєрідні характеристики:

- бажання набуття знань;
- вищий освітній рівень;
- поєднання інтелектуальної та соціальної зрілості;
- високий рівень соціальної активності.

Під час професійного навчання у вищих навчальних закладах студенти не лише опановують певну спеціальність, а й формують певну життєву філософію та систему цінностей. Цей процес є дуже індивідуальним і визначається багатьма факторами.

Студентське середовище є достатньо різноманітним, об'єднуючи між собою різні групи, категорії, верстви молоді.

На нашу думку, сучасне студентство повинне мати достатньо високі очікування відносно професійної та особистісної самоідентифікації, творчого потенціалу, інтересу до участі у суспільних змінах, індивідуального ставлення до різних аспектів життя країни та власної соціальної орієнтації.

Саме від того, які настрої пануватимуть у студентському середовищі та які пріоритети обиратиме для себе молодь, залежатиме майбутнє країни.

Покоління студентства характеризується переліком особистісних та соціальних особливостей, на відміну від покоління професорсько-викладацького складу, студентство є продуктом іншої соціальної реальності.

Сучасна молодь часто демонструє споживацьке ставлення до освіти, яке часто несумісне з традиційними освітніми планами у вищій школі.

Освітній процес у вищій школі супроводжується великим обсягом самостійної роботи, яку повинен виконувати студент. Це позитивно впливає на культурний потенціал майбутнього фахівця, оволодіння ним інформаційною культурою. Якщо студент навчиться правильно самостійно працювати ще в закладі освіти, це буде запорукою майбутньої самоосвіти, яка

є основою кваліфікованої й успішної трудової діяльності. Сучасний фахівець повинен бути готовий до самостійної професійної діяльності, що орієнтована на цілеспрямоване отримання й удосконалення фахових компетентностей упродовж соціально активного життя. [32]

Показниками студентської суб'єктності є творча, самостійна та цілеспрямована діяльність, що підтримується особистою відповідальністю, здатністю брати на себе відповідальність за свої дії та їхні соціальні наслідки, готовністю до ризику. Залежно від виду діяльності її можна поділити на інноваційну, комунікативну, продуктивну та інші форми суб'єктності.[64]

Розвиток самосвідомості призводить до формування і зміцнення критичного мислення та виникнення феномену самоосвіти. Самооцінка є одним з основних чинників, що регулюють поведінку студентів. Намагання систематизувати уявлення про себе, зрозуміти своє «Я», визначити свою мету і сенс життя стимулюється через самоаналіз і взаємини з іншими (звідси потреба у спілкуванні).

Без формування «Я-концепції» неможливо виробити вірне ставлення до світу та принципів власного світогляду. Однак, «Я» не означає незалежність від впливів навколишнього середовища. З рештою, саме середовище є тією рушійною силою, яка уможлиблює засвоєння суспільно-історичного досвіду та реалізацію специфічних здібностей особистості.[59]

Середовище, в якому живе людина, незалежно від того, чи вона молода, чи перебуває в процесі становлення, має вирішальне значення для активізації її потенціалу та реалізації її самосвідомості.

Тому абсолютно необхідно створити і підтримувати в кожному вищому навчальному закладі атмосферу, в якій майбутні фахівці та професіонали можуть успішно розвиватися.

З вищезазначеного зрозуміло, що сучасне покоління студентів, виховане в особливому контексті, підходить до вищої освіти зі своїми особливостями і потребами.

Для того, щоб майбутні фахівці набули необхідних компетентностей, соціальних та інтелектуальних навичок і стали затребуваними в сучасному суспільстві та на ринку праці, необхідно чітко розуміти основні характеристики сучасних студентів та враховувати особливості їх соціалізації.

Викладачі повинні визнавати право студентів на власний вибір та автентичне «прийняття» своєї індивідуальності. Становище сучасного студента характеризується появою цієї соціальної групи як суб'єкта суспільного життя і водночас перебуває в процесі особистісного становлення.

2.2. Програма формування комунікативних якостей соціального педагога

Для того аби сформувати комунікативні компетентності майбутніх фахівців треба проаналізувати освітні програми за спеціальністю 231 «Соціальна робота», на базі двох вищих навчальних закладів України: Харківський національний педагогічний університет ім. Г. Сковороди, освітньо- професійна програма « Соціальна педагогіка»

(http://smc.hnpu.edu.ua/files/Osv%D1%96tn%D1%96_programi/Osvitni_programu_magistr/2023/Sotsialna_pedagogika.pdf).

— Криворізький державний педагогічний університет, освітньо- професійна програма «Соціальна робота»

(https://drive.google.com/file/d/1TK_1SjQEC6ZuARmHFxODCoOuXwHQUBnx/view).

— Перейдемо до аналізу освітньої програми спеціальності 231 «Соціальна робота» Харківського національного педагогічного університету ім. Г. Сковороди.

У Харківському національному педагогічному університеті імені Г. Сковороди студентів соціальної спрямованості готують за освітньою

програмою, що має назву «Соціальна педагогіка», метою якої є підготовка високо конкурентноспроможного, кваліфікованого фахівця, що працюватиме у галузі соціальної роботи. Фахівець який здатен здійснювати: управлінську, освітню, наукову, дослідницьку діяльність задля того, щоб розв'язувати складні спеціалізовані задачі та вирішувати практичні проблеми у соціальній сфері.

Дана освітня програма орієнтується на підготовку спеціалістів, які мають такі особливості:

- вони є соціально-активними;
- здатні до впровадження інновацій у соціальну сферу;
- володіють освітніми, управлінськими, науково-дослідницькими вміннями.

Основний акцент у програмі відводиться на підготовку спеціаліста, який готовий впроваджувати інновації, у ній переважає практико – зорієнтоване навчання, що має елементи дуальності. Таке навчання реалізується за допомогою залучення випускників закладу, фахівців, фахівців-практиків, науково-педагогічних працівників сфери соціальної роботи.

Освітній процес у освітній програмі Харківського національного педагогічного університету ім. Г. Сковороди побудований на принципах:

- особистісно - зорієтованого навчання;
- студентоцентризму;
- компетентнісного;
- деонтологічного;
- системного;
- інтегративного.

Підготовка майбутніх соціальних працівників у Харківському національному педагогічному університеті ім. Г. Сковороди має наступні цикли, такі як:

- гуманітарна та соціально-економічна підготовка;

— природничо-математична (фундаментальна) підготовка;

— професійно-орієнтована підготовка.

У закладі викладання матеріалу відбувається поєднуючи практичні, теоретичні методи: волонтерська діяльність, проведення соціально-виховних заходів, участь в благодійних акціях, розробка соціальних проектів.

Майбутні соціальні працівники під час навчання у закладі вивчають теоретичні концепції та положення педагогіки, соціології, вікової фізіології, психології; технології та методи професійної діяльності, теорію та практику соціальної роботи.

Ознайомлення майбутніх соціальних педагогів із спеціальними поняттями, відбувається під час процесу вивчення наступних дисциплін (рис. 2.1.).

Рисунок 2.1. Дисципліни спеціального спрямування Харківського національного педагогічного університету ім. Г. Сковороди

Джерело: [розроблено автором]

В курсі «Соціальні інституції» студенти вивчають визначення та аналіз соціальних інституцій та їх вплив на соціалізацію індивідів за допомогою матеріального, формального та функціонального підходів, що вже склалися.

«Теорія соціальної роботи у сфері дозвілля» дозволяє студентам дізнаються про методи та можливості соціалізації індивідів через організацію дозвілля.

В курсі «Основи соціалізації особистості» майбутні соціальні працівники дізнаються про становлення і розвиток особистості та хронологію розвитку людини, з'ясовують зміст понять «соціальне виховання», «соціалізація», «соціальний розвиток», знайомляться з основними категоріями, принципами, механізмами та чинниками процесу соціалізації.

Курс «Методи соціальної роботи у сфері дозвілля» дозволяє студентству навчитися працювати з молоддю у сфері дозвілля, враховуючи основні тенденції використання новітніх технологій у професійній діяльності.

В розділі «Технологія соціальної роботи» майбутній соціальний працівник знайомиться з:

- теоретико-методологічними основами соціально-педагогічної діяльності;
- змістовною сутністю основних технік і методів соціально-педагогічної діяльності;
- формуванням умінь і навичок виконання обов'язків соціального працівника у вищих навчальних закладах, у тому числі щодо соціалізації студентської молоді.

Зміст основних прийомів і методів соціальної роботи та формування навичок виконання обов'язків соціального працівника у вищих навчальних закладах, зокрема робота з молоддю, викладається в процесі вивчення дисциплін «Навички соціально-педагогічної діяльності у ВНЗ», «Навички соціальної роботи».

В Криворізькому педагогічному університеті йде підготовка соціальних педагогів з освітньої програми 231 «Соціальна робота». Метою освітньої програми є:

- підготовка фахівців, які здатні розв'язувати досить складні задачі спеціалізованого характеру та прикладні проблеми з соціальної сфери;
- розкриття та виявлення потенціалу для отримання майбутньої освіти та професії.

Освітня програма «Соціальна робота» передбачає практичну підготовку згідно наступних практичних спрямувань (рис. 2.2.).

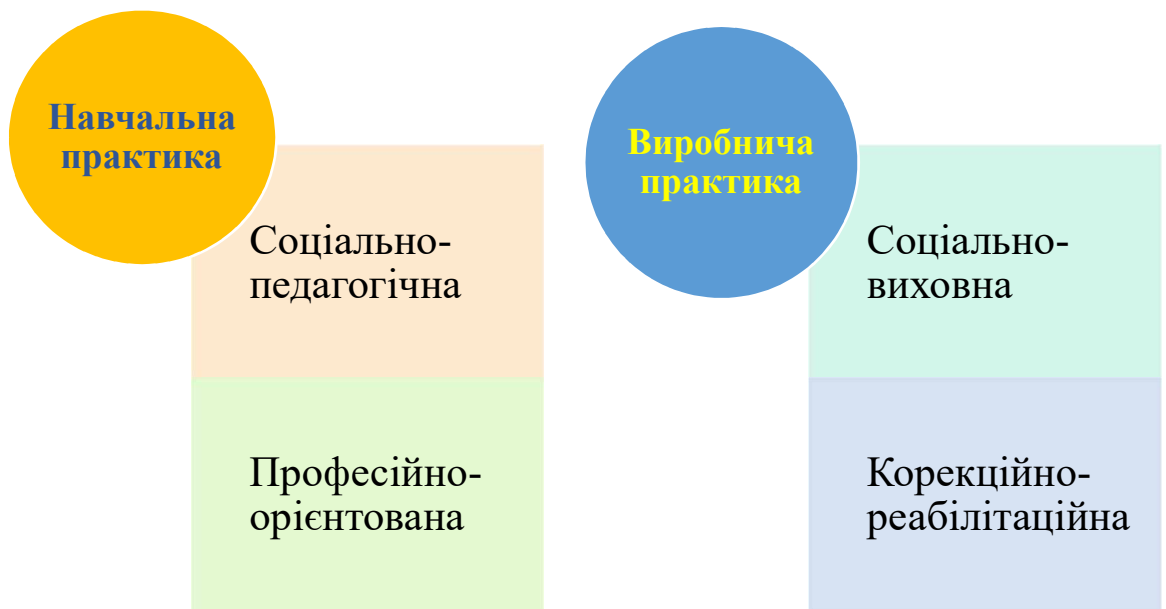

Рисунок 2.2. Практичні спрямування підготовки соціальних педагогів у Криворізькому державному педагогічному університеті

Джерело: [розроблено автором]

Пропонуємо порівняти професійні компетентності соціального педагога у двох навчальних закладах.

Щодо компетентностей: інтегральної, загальних, спеціальних, то Харківський національний педагогічний університет ім. Г. Сковороди та Криворізький державний педагогічний університет ставлять за мету розвиток майбутнього спеціаліста за однаковими компетентностями.

Після аналізу практичної підготовки майбутніх соціальних педагогів нами визначено, що Харківський національний педагогічний університет ім. Г. Сковороди спирається на виробничу практику на підприємствах. У Криворізькому державному педагогічному університеті практика поділяється на:

- навчальну практику (професійно-орієнтовна, соціально-педагогічна);
- виробничу практику (соціально-виховна, корекційно-реабілітаційна).

Ми вважаємо, що результатом такої практичної діяльності стане більш різносторонньо підготовлений майбутній спеціаліст галузі «Соціальна робота».

Відповідно теми нашого дослідження, ми розглянули в освітніх програмах двох закладів наявності циклу з розвитку комунікативних навичок соціального педагога та визначили, що у Криворізькому державному педагогічному університеті така дисципліна є та має назву «Соціальні комунікації», «Етика соціально-педагогічної роботи», у Харківському національному педагогічному університеті ім. Г. Сковороди окремої дисципліни немає.

Задля того щоб визначити компетентності здобувачів освіти, які отримують освіту за напрямом 231 «Соціальна робота» ми можемо застосувати методіку, щодо адаптованості студентів, яка представлена І. Міщенко. (<http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2015/4/97.pdf>)

Дану методіку можуть використовувати в процесі підготовки здобувачі вищої освіти за фахом, а також соціальні педагоги для перевірки рівня власної компетентності. Щоб сформувати професійні компетентності ми маємо визначити певні критерії, що мають бути сформовані для визначення професійної діяльності соціального педагога, ми їх відображаємо на схемі (рис. 2.3.).

1-й критерій	2-й критерій	3-й критерій
<ul style="list-style-type: none"> • сформованість комунікативної компетентності 	<ul style="list-style-type: none"> • інтелектуальна готовність до розв'язування професійних ситуацій 	<ul style="list-style-type: none"> • професійна компетентність

Рисунок 2.3. Критерії, що формують соціального педагога

Джерело: [розроблено автором]

Задля сформованості відповідних критеріїв, щодо формування професійних компетенцій необхідно своєчасно проводити заходи з підвищення компетентності педагогів щодо розвитку комунікативних навичок соціального педагога. Тому, нами було розроблено програму, яка спрямована на формування комунікативних компетенцій соціальних педагогів.

Мета програми: оволодіння майбутніми фахівцями соціальної сфери знаннями щодо комунікативного процесу формування вмінь, які є базовими для створення дієвої педагогічної комунікації.

Завданнями програми є:

- надання базових теоретичних знань щодо процесу фахової комунікації;
- оволодіння технікою ведення фаховою комунікацією;
- надання ефективних прийомів впливу на співрозмовника;
- надання засобів активування уваги суб'єкта комунікації.

Розроблена нами «Програма формування професійної компетентності» складається з трьох блоків (табл.. 3.1.).

Таблиця 3.1.

Програма формування професійної компетентності

№	Назва блоків	Мета блоків	Форми роботи
1	Спілкування (комунікативна, інтерактивна, перцептивна)	Розуміння себе та інших, розвиток уміння слухати, формування емпатії.	Вправа: «Наші імена», «Гамір».
2	Подолання конфліктності	Розуміння виникнення конфліктів, забезпечення профілактики конфліктів, припинення інциденту та усцнення його причин.	Рольова гра
3	Впевненість у собі	Розуміння себе у вмінні спілкуватися, відчувати себе впевнено, незважаючи на ситуацію.	Тренінгове заняття

Щоб успішно реалізувати програму формування комунікативних якостей ми обрали різні форми роботи, такі як: вправи, рольові ігри, тренінгові заняття. В реалізації програми перевагу ми надаємо тренінгу в якому використовують різноманітні вправи. Пропонуємо розглянути структуру тренінгу (рис. 2.4.).

Рисунок 2.4. Структура тренінгу

Джерело: [розроблено автором]

Під час проведення тренінгових занять ми використовували також ігрові вправи наступні ігрові вправи: «Наші імена», та «Гамір».

Гра «Наші імена»

Учасникам потрібно встати в коло та взятись за руки. Кожен учасник по черзі говорить власне ім'я у формі, яка йому подобається, після проголошення імені учасники чують сигнал, на який мають зробити крок уперед та повторити ім'я яке було назване.

Гра «Гамір»

Гра вимагає взаємодії між учасниками тренінгу, яка полягає в умінні орієнтуватись в певних обставинах.

Так, один з групи виходить з кімнати, решта учасників обирають одну фразу, прислів'я, афоризм та розділяють між собою. Коли повертається учасник, що вийшов, кожен член з групи проговорює свою фразу одночасно.

Потрібно зрозуміти фразу, яку учасники обрали.

Висновок до розділу другого

Соціальний портрет студента передбачає бачення студента не лише як об'єкта навчально-виховного процесу, але й як активного соціального суб'єкта, який реалізує свою спрямованість через освіту та подальше працевлаштування, бажано у професійній сфері. Під час професійного навчання у вищих навчальних закладах студенти не лише опановують певну спеціальність, а й формують певну життєву філософію та систему цінностей. Цей процес є дуже індивідуальним і визначається багатьма факторами.

Для того, щоб майбутні фахівці набули необхідних компетентностей, соціальних та інтелектуальних навичок і стали затребуваними в сучасному суспільстві та на ринку праці, необхідно чітко розуміти основні характеристики сучасних студентів та враховувати особливості їхньої соціалізації.

Варто своєчасно проводити заходи з підвищення професійної компетентності педагогів та розвитку комунікативної навички соціального педагога, тому ми підготували програму, що спрямована на розвиток комунікативної компетентності соціальних педагогів.

Мета програми – оволодіння майбутніми фахівцями соціальної сфери знаннями щодо комунікативного процесу формування вмінь, які є базовими для створення дієвої педагогічної комунікації.

Завданнями програми є:

- надання базових теоретичних знань щодо процесу фахової комунікації;
- оволодіння технікою ведення фаховою комунікацією;
- надання ефективних прийомів впливу на співрозмовника;
- надання засобів активування уваги суб'єкта комунікації.

РОЗДІЛ III. ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ СФОРМОВАНOSTІ КОМУНІКАТИВНИХ ЯКОСТЕЙ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА

3.1. Аналіз впровадження програми комунікативних якостей соціального педагога

Програма комунікативних якостей соціального педагога, яка нами запропонована має сприяти вирішенню наступних завдань:

- надання певних знань щодо професійної компетентності майбутніх соціальних педагогів;
- вироблення практичних навичок та вміння до аналізу, моделювання соціальних ситуацій;
- формування індивідуального рівня професійної компетентності;
- надання прийомів підвищення інтелектуальних та творчих потенціалів.

Ми можемо очікувати, що розроблена програма матиме такі результати:

1. Позитивна динаміка сформованості професійної компетентності.
2. Активізація аналітичної діяльності.
3. Розвинення рефлексії.
4. Спонування студентів до інтелектуально-творчого потенціалу.
5. Розвинення оптимальних стратегій вибору поведінки під час професійних ситуаціях.

Важливим компонентом розвитку комунікативної компетентності є рефлексивний компонент.

Його роль є вагомою тому, що особистість, яка аналізує свої вчинки, свою діяльність задля попередження допущення минулих помилок є більш розвиненою та реалізованою.

Фахівець з високим рівнем рефлексії здатний поставити себе на місце іншої людини, що в професійній діяльності є ключовим.

Задля розвитку вищезазначеної якості потрібно використовувати такі вправи:

Вправа «Три обличчя»

Мета: розвиток рівня рефлексії, аналіз емоційного стану під час виконання діяльності.

Хід вправи

Учасникам пропонуються три картки, що мають зображення трьох облич: нейтрального, веселого, спокійного. Учасникам варто підібрати відповідне зображення тому як почувують себе в даний момент.

Вправа «Сходинок до успіху»

Мета: формувати вміння виявляти недоліки у своїх знаннях та способах дії, розвивати рефлексію.

Хід вправи

Учасники отримують зображення із сходинок. Сходинок стільки скільки етапів було на шляху до професійного становлення. Кожен учасник оцінює свої дії на кожному етапі та на окремому аркуші записує ті помилки, які були ним допущені.

Вправа «Рефлексивна мішень»

Мета: підвищення рівня надавати якісну оцінку тому, що відбувається навколо; розвиток вміння аналізувати свої вчинки та вчинки інших.

Хід вправи

Учасникам роздають зображення на яких відображена мішень. У мішені є питання - параметри рефлексії діяльності: оцінка форм, оцінка змісту, оцінка діяльності себе та інших, методів діяльності.

Учасники ставлять помітки в секторах відповідно до бажаної оцінки результату. Для досягнення бажаного рівня сформованості комунікативної компетентності у фахівців сфери необхідно розвивати діяльнісний компонент, тому що він є практичним втіленням прояву вищезазначеної компетентності.

Вправа «Дерево ідей»

Мета: розвиток організаторських здібностей; розвиток вмінь планувати діяльність колективу.

Хід вправи

Учасникам пропонують кольорові папірці, де потрібно написати ситуації в яких знадобляться організаторські здібності. Пропозиції розміщуються на «Дерево ідей».

«Зламаний автомобіль»

Мета: вирішення недоліків особистої діяльності шляхом усвідомлення попередніх недоліків діяльності.

Хід вправи

Учасникам тренінгу пропонують уявити ситуацію, за якої вони спізнюються на важливу зустріч (їх авто зламалось).

- Які ваші дії?

Учасники повинні вирішити проблему різними способами. Якщо виникають варіанти – «ремонт авто» - дана ситуація вказує на небажання контролювати подію. Деякі учасники звертаються до можливості позичити, взяти на прокат якийсь транспортний засіб.

Можливо використати: дзвінок знайомому, таксі, попутка. Дані варіанти вимагають хорошого рівня володіння комунікативного процесу.

Важливою умовою під час реалізації професійної підготовки соціального педагога до діяльності є неперервність в освіті. Важливим є використання інноваційних методів та форм, які сприяють створенню комфортної атмосфери для розвитку базових компетентностей фахівця.

Зазначена програма надає можливості надання теоретичного базису та практичних навичок, щодо питань організації комунікативних процесів, створить передумови для фахівців соціальної сфери поширювати набуті знання, самостійно створювати ефективні комунікації.

Ми можемо перейти до висновків про те, що зазначена програма буде ефективною за умови використання різнопланової роботи, взаємодії у групі. Реалізація програми передбачає певну зміну настанов, котрі виявляються у стереотипних діях та комунікативних реакціях.

3.2. Методичні рекомендації

Освітня реформа, яку переживають зараз усі освітні заклади, має за мету впровадити суттєві позитивні зміни в теорію педагогічного викладання та практичного використання різноманітних варіантів освітнього змісту при яких всебічне використання набувають нові педагогічні ідеї і технології.

Водночас нові, осучаснені засоби і методи освітнього процесу створюють додаткові можливості для вирішення проблеми розвитку комунікативної компетентності майбутніх соціальних педагогів.

Викладач, при цьому, стає суб'єктом оновлення педагогічного процесу, оскільки він має змогу найбільш об'єктивно вибрати найефективніші методи, форми, засоби та технології навчання для досягнення бажаного результату, враховуючі напрями студентоцентрованості, технологізації та диференціації процесу освіти.

Цілеспрямований процес розвитку комунікативної компетентності вимагає чіткого визначення дидактичних завдань, змісту освітнього процесу, раціональної структуризації навчальної інформації, вибір найдоцільніших форм організації процесу освіти, визначення ефективних методів і засобів, їх оптимальну сполученість і використання.

Розвитку комунікативної компетентності соціальних педагогів засобами навчання у співпраці сприяють інтерактивні технології, які видатні дослідники-педагоги, такі, як О. Пошетун, Л. Пироженко поділяють на підрозділи в залежності від форми та характеру взаємодії:

1. Кооперативне.

Технології співпраці поділяються на дві групи:

- кооперативну технологію, коли завдання видається малим групам;
- фронтальну технологію, коли до співпраці залучаються всі студенти групи.

Кооперативні технології навчання надають здобувачам освіти можливість співробітництва, реалізують природне прагнення кожного

індивіда до спілкування, сприяють здобуттю більш високих результатів в засвоєнні нового матеріалу і формуванні певних навичок та вмінь.

Такі технології ефективно і легко поєднати з традиційними формами і методами навчання, і їх можливо застосовувати на різних етапах навчання.

Пропонуються наступні методи використання навчання у співпраці:

- робота в парах;
- робота в малих групах;
- ротаційні трійки;
- тандем-метод;
- «Карусель»;
- «Акваріум».

2. Ігрове.

Впровадження ігрових технологій навчання в освітній процес дозволяють учасникам данного процесу створювати умови, які відрізняються від умов традиційного навчання. Все залежить від правил конкретної гри і наділяє гравців повною інтелектуальною свободою, при якій студенти самі обирають свої ролі, створюють проблемну або виробничу ситуацію, шукають шляхи її вирішення, покладаючи відповідальність за прийняте рішення лише на себе.

Викладачеві в ігровій моделі надаються ролі: інструктора, судді-рефері, тренера.

Навчальні ігри сприяють у формуванні майбутніх фахівців вмінь поєднувати теоретичні знання і практичну роботу. Використання ігрових технологій на заняттях спонукають студентів до засвоєння елементарної культури спілкування, тобто сприяють розвитку комунікативних компетентностей.

Крім означеної функції, ігрові технології мають і наступні позитивні спрямовування:

- спонукальне;

- розвивальне;
- корекційне;
- діагностичне;
- розважальне.

3. Дискусійне навчання.

Важливим засобом при формуванні та розвитку комунікативних компетентностей студентів є технології навчання у дискусії. Деякі науковці вважають дискусію різновидом ігрових форм навчання, співробітництва, при якому відбувається обговорення проблемного завдання всіма учасниками освітньої діяльності.

Запорукою успішно впровадженої дискусії має бути чітка її організація, яка реалізується завдяки наступним чинникам:

- Ретельне планування.
- Чітке дотримання правил.
- Дотримання визначеного регламенту.
- Добре продумане керування ходом дискусійного процесу.

Висновки до розділу третього

Важливою умовою під час реалізації професійної підготовки соціального педагога до професійної діяльності є неперервність в освіті, розвиткові професійному. Важливим є використання інноваційних методів та форм, які сприяють створенню комфортної атмосфери для розвитку базових компетентностей фахівця.

Зазначена програма надає можливості надання теоретичного базису та практичних навичок, щодо питань організації комунікативних процесів, створить передумови для фахівців соціальної сфери поширювати набуті знання, самостійно створювати ефективні комунікації.

Цілеспрямований процес розвитку комунікативної компетентності вимагає чіткого визначення дидактичних завдань, змісту освітнього процесу, раціональної структуризації навчальної інформації, вибір найдоцільніших форм організації процесу освіти, визначення ефективних методів і засобів, їх оптимальну сполученість і використання.

Розвитку комунікативної компетентності соціальних педагогів засобами навчання у співпраці сприяють інтерактивні технології, які видатні дослідники-педагоги, такі, як О. Пометун, Л. Пироженко поділяють на підрозділи в залежності від форми та характеру взаємодії: кооперативне, ігрове, дискусійне.

ВИСНОВКИ

Кваліфікаційне дослідження присвячено проблемі формування комунікативних навичок соціальних працівників.

Для виконання поставлених завдань, нами перш за все було зроблено детальний теоретичний аналіз проблеми формування комунікативних навичок соціальних працівників.

Першочерговим завданням у роботі соціального педагога є соціальний захист, який передбачає здійснення певного контролю за умовами життєдіяльності дітей, а також захисту їх інтересів та прав.

Підготовка фахівця соціальної сфери здійснюється шляхом формування професійних умінь, які формуються під час певних соціально-педагогічних умов.

В основі професійної компетентності соціального педагога знаходиться досить широка гама загальнолюдських цінностей, що свідчить про комплексний характер, яка включає пізнавальні, особистісні, емоційні, поведінкові характеристики.

Важливим для соціального педагога є оволодіння теорією професійного спілкування, знання функцій, структури, функцій, стилів даного процесу. Саме оволодіння комунікативною діяльністю - є основним завданням кожного соціального педагога.

Наступним кроком у нашій роботі став опис соціально-педагогічного портрету сучасної молоді та визначено наступні моменти. Соціальний портрет сучасного студента складається з переліку психологічних, соціальних, економічних і політичних установок та культурних цінностей, якими студент керується у своїй навчальній та дозвіллевій діяльності.

Зазвичай дані характеристики розвиваються у людини досить в ранньому віці, а самі установки прищеплюються протягом дорослішання та у різних соціальних інститутах.

Для того, щоб майбутні фахівці набули необхідних компетентностей, соціальних та інтелектуальних навичок і стали затребуваними в сучасному

суспільстві та на ринку праці, необхідно чітко розуміти основні характеристики сучасних студентів та враховувати особливості їхньої соціалізації.

Викладачі повинні визнавати право студентів на власний вибір та автентичне «прийняття» своєї індивідуальності. Становище сучасного студента характеризується появою цієї соціальної групи як суб'єкта суспільного життя і водночас перебуває в процесі свого становлення.

Нами були проаналізовані професійні програми Харківського національного педагогічного університету та Криворізького державного педагогічного університету з підготовки соціального педагога за спеціальностями 231 Соціальна робота.

Аналіз дає змогу стверджувати те, що заклади вищої освіти прагнуть забезпечити кваліфікованими кадрами національний ринок. Підготовка фахівців відповідає сучасним потребам, що є головним показником тісної взаємодії закладів вищої освіти.

Наступним кроком була розробка програми формування комунікативних компетентностей.

Ми можемо очікувати, що розроблена програма матиме такі результати:

1. Позитивна динаміка сформованості професійної компетентності.
2. Активізація аналітичної діяльності.
3. Розвинення рефлексії.
4. Спонування студентів до інтелектуально-творчого потенціалу.
5. Розвинення оптимальних стратегій вибору поведінки під час професійних ситуаціях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Архипова С. П. Професійна компетентність і професіоналізм соціального працівника. Київ, Аспект-Поліграф, 2004. Вип. 2(7). С.15
2. Андрущенко В. П., Бех В. П., Лукашевич М. П., Мигович І. І., Пінчук І. М. Соціальна робота. Київ, 2001. 344 с.
3. Безпалько О. В. Соціальна робота в громаді: *Навч. посібник. Академія праці та соціальних відносин*. Київ : Центр навчальної літератури, 2005. 172 с.
4. Березок О. С. Проблема підготовки майбутнього вчителя до спілкування з учнями в педвузі. *Вісн. Житомир. держ. ун-ту ім. І. Франка*. 2003. № 12. С.82-84
5. Бех І. Д. Становлення професіоналізму в сучасних соціальних умовах. *Педагогіка толерантності*. 2001. № 3-4. С. 157-159.
6. Бондаренко Н. В., Грига Ірена М., Кабаченко Н. В., Савчук О. М., Семигіна Тетяна В. *Соціальна робота*. Київ : Вид. дім «КиєвоМогилянська академія», 2004. Ч. 1. 178 с.
7. Бутенко Н. Ю. Комунікативні процеси у навчанні: підручник. Київ: КНЕУ, 2004. 383 с.
8. Василенко П. М., Васильченко В. С., Галицький В. М. *Словник-довідник соціального працівника*. Київ : ІПК ДСЗУ, 2007. 321 с.
9. Васильєва О. А. Психологія ділового спілкування : *навчально-методичний посібник*. Ізмаїл : ІДГУ, 2018. 177 с.
10. Василенко В. Академічна риторика: *навч. посіб. для студ. гуманіт. ф-в вищ. навч. закл. Сум. держ. пед. ун-т ім. А. С. Макаренка*. Суми : 2011. 275 с.
11. Вайнола Р. Х. Особистісний розвиток майбутнього соціального педагога в процесі професійної підготовки: *монографія*. Запоріжжя, 2008. 460 с.

12. Вайнола Р. Х. Пріоритет особистісного розвитку майбутнього соціального педагога в зарубіжних моделях професійної підготовки: *Збірник наукових праць*. Том XXVIII. Київ : НПУ, 2007. С.13-21
13. Гольдштейн А., Хомик В. *Тренінг умінь спілкування: як допомогти проблемним підліткам*. Київ: Либідь, 2003. 520 с.
14. Діяльність соціальних служб в Україні: досвід та шляхи вдосконалення соціальної роботи: *зб. матеріалів круглого столу*. Чернігів : Чернігівські береги, 2006. 120 с.
15. Дубасенюк О. А. Професійна підготовка майбутнього вчителя до педагогічної діяльності: *Монографія О. А. Дубасенюк, Т.В. Семенюк, О. Є. Антонова*. Житомир, 2003. 192 с.
16. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери. Київ : Універсум, 2012. 536 с.
17. Євтух М. Б. Соціальна педагогіка : *підручник*. Київ : МАУП, 2003. 232 с.
18. Єрмаков І. С. Педагогіка життєтворчості: орієнтири для ХХ ст.: *Наук.-метод. зб.* Київ, 2000. С.18-19
19. Завіниченко Н. Б. Особливості розвитку комунікативної компетентності майбутнього практичного психолога системи освіти: *Автореф. дис... канд. психол. наук; Ін-т психології ім. Г. С. Костюка АПН України*. Київ, 2003. 19 с.
20. Завіниченко Н. Б. Вивчення труднощів у професійному спілкуванні майбутніх практичних психологів зі старшокласниками : *Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України*. Т. IV, ч. 1. Київ, 2002. С.78-81
21. Засекіна Л. В. Основи психології та міжособове спілкування : *навч. посіб.* Київ : ВСВ «Медицина», 2018. 216 с.
22. Зверєва І. Д. Проект «Соціальна освіта в Україні» : інноваційні підходи у фаховій підготовці майбутніх соціальних працівників: *Зб. Наукових праць. Волинський держ. пед. ун-т ім. Лесі Українки*. Луцьк: 2003. Випуск 1. С.4-8.

23. Зязюн І. А. Краса педагогічної дії: *навч. посіб.* Українсько-фінський інститут менеджменту і бізнесу. Київ, 1997. 302 с.
24. Зязюн І. А. Педагогічна майстерність: *Хрестоматія: навч. посіб.* Упоряд.: І. А. Зязюн, Н. Г. Базилевич, Т. Г. Дмитренко та ін.. Київ: Вища шк., 2006. 606 с.
25. Історія, теорія і практика соціальної роботи в Україні: *Навч. посібник.* Луганськ: Альма-матер, 2005. 408с.
26. Капська А. Й. Деякі аспекти професійної підготовки соціальних педагогів і соціальних працівників: *Збірник наукових праць.* Том XXVIII. – Київ : НПУ, 2007. С.3-13.
27. Капська А. Й., Карпенко О. Г., Комарова Н. М. Підготовка волонтерів до соціальної роботи: *Навч.-метод. посібник.* Київ : Держсоцслужба, 2005. 152 с.
28. Карпенко О. Г. Професійне становлення соціального працівника: *Навч.- метод. посібник.* Київ : ДЦССМ, 2004. 164 с.
29. Карпенко О. Г. Професійна підготовка соціальних працівників в умовах університетської освіти: *науково-методичні та організаційно-технічні аспекти: монографія за ред.. С.Я. Харченко.* Дрогобич: Коло, 2007. 347 с
30. Комунікативна професійна компетентність як умова взаємодії соціального працівника з клієнтом. *Навчально-методичний посібник ДЦССМ* Долинська Л. В., Капська А. Й. Київ, 2003. 123 с.
31. Конституція України : закон України № 254к/96-ВР від 28.06.1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
32. Концептуально-технологічна модель підготовки майбутніх фахівців соціально-педагогічної сфери [монографія] / авт. кол. Т. Василюк, І. Лисоконь, І. Размолодчикова, І. Шимко; упор. І. Лисоконь. Кривий Ріг : КДПУ, 2022. С.93-108.
33. Коць М. О. Комунікативна компетентність як складова професіоналізму майбутнього педагога. *Науковий вісник Ужгородського національного університету.* 2007. № 1. С.52-55

34. Курова А. В. Психологія спілкування : *навчально-методичний посібник для здобувачів вищої освіти факультету психології, політології та соціології*. Одеса : Фенікс, 2020, 79 с
35. Лукас Д., Васильченко О. Етичні принципи та цінності соціальної роботи. Київ, 2000. С. 36.
36. Мельничук І. М. Теорія і методика підготовки майбутніх соціальних працівників засобами інтерактивних технологій у вищих навчальних закладах : *автореф. дис. д-ра пед. наук*. Тернопіль, 2011. 42 с.
37. Міщик Л. І. Теоретико-методичні основи професійної підготовки соціального педагога у закладах вищої освіти : *дис. д-ра пед. наук*. Запоріжжя, 1997. 358 с.
38. Мигович І. І. Соціальна робота у вищій школі. Ужгород, 2001. 198 с.
39. Михайліченко М. В., Рудик Я. М. Освітні технології: *навчальний посібник*. Київ : ЦП «КОМПРИНТ», 2016. 177 с.
40. Москаленко В. В. Психологія соціального впливу. *навч. посіб.* Київ, Центр учбової літератури. 2007. 448 с.
41. М'ясоїд Г. І. Педагогічні умови розвитку комунікативної культури соціальних інспекторів у процесі підвищення кваліфікації: *автореф. дис.. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук*. Тернопіль, 2005. 20 с.
42. Нагорна Г.О. Формування у студентів педагогічних вузів професійного мислення: *Автореф. дис. д-ра пед. наук*: Національний педагогічний ун-т ім. М .П. Драгоманова. Київ, 1995. 41 с.
43. Нагорний Б., Яковенко М., Яковенко А. Студентство і сучасність. Київ: Арістей, 2005. 160 с.
44. Онуфрієнко Г. С. Риторика. *Навчальний посібник*. Київ : ЦУЛ, 2019. 625 с.
45. Обран-Лембрик Л. Є. Соціальна психологія особистості і спілкування. *Підручник* : У 2 кн. Київ : Либідь, 2004. 576 с.
46. Паламарчук В. Ф. Першооснови педагогічної інноватики. Т. 2. Київ, 2005. 504 с.

47. Плугатар О. Молодь як соціальна група: визначення, соціально-демографічні характеристики і перспективні напрямки дослідження. Сучасні проблеми науки та освіти. Київ, 2015. № 2. С. 11–17.
48. Поліщук В. А. Теорія і методика професійної підготовки соціальних педагогів в умовах неперервної освіти: *Монографія*. Тернопіль: ТНПУ, 2006. 424 с.
49. Прибутько П. С. Конфліктологія : *навч. посібник*. Київ: КНТ, 2010. 136 с 41.
50. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
51. Про Національну програму «Діти України» : Указ президента України від 18.01.1996 р. № 995 021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/63/96#Text>
52. Про охорону дитинства : Закон України від 26.04.2001 № 2402-III (Редакція станом на 05.10.2023). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>
53. Про соціальну роботу з дітьми та молоддю : Закон України від 10.04. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2558-14#Text>
54. Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування : Закон України від 03.08.2023 № 3022-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2342-15#Text>
55. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні : Закон України від 21.07.2023 № 3191-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12#Text>
56. Про Загальнодержавну програму «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини» : Закон України від 05.03.2009 № 1065-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1065-17#Text>
57. Про попередження насильства в сім'ї : Закон України від 07.01.2018 № 2229-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2789-14#Text>

58. Семиченко В. А. , Заслуженюк В. С. Психологія та педагогіка сімейного спілкування : *навч. посібник*. Київ : Веселка, 1998. 214 с.
59. Сергеєнко О. П. Загальна психологія : *навч. посібник*. Київ: Центр учбов. л-ри, 2012. 456 с.
60. Смакота Л. Складові професійної компетентності майбутніх учителів початкових класів. *Наукові записки КДПУ ім. В. Винниченка*. Кіровоград, 2005. Випуск 63. С.189-193
61. Соціологія : *словник термінів і понять*. Київ, 2006. 346 с. Соціалізація особистості: *зб. наук. пр. Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова*. Київ : Логос. 2002. Т. XVII. Вип. 1. 205 с.
62. Соціальна педагогіка: *Підручник За ред. проф. А. Й. Капської*. Київ : Центр навчальної літератури, 2003. 256 с.
63. Трухін І. О. Соціальна психологія спілкування: *навчальний посібник*. Київ: Центр навчальної літератури, 2005. 336 с.
64. Фалинська З. З. Практична підготовка майбутніх соціальних педагогів у вищих навчальних закладах : *дис. ... канд. пед. наук*. Львів, 2006. 284 с.
65. Філоненко М. М. Психологія спілкування: *підручн*. Київ: Центр учбової літератури, 2008. 224 с.
66. Bradac J., Street R. Powerful and Powerless Styles of Talk. A Theoretical Analysis of Language and Impression Formation. *Research of Language and Social Interaction*. 1989. V. 23. P. 195–241.
67. Brown P., Levinson S. Politeness: some universals in language usage. Cambridge University Press. 2013. 360 p.
68. Maslow A. H. Motivation and Personality / Abraham Maslow. N.-Y., Harper and Brothers, 1954. 411 p.
69. Rosenberg M. Society and the adolescent self-image / Morris Rosenberg. Princeton, NJ: Princeton University Press., 1965. 326 p.